

zarobljenih mletačkih vojnika, poginulih turskih vojnika, te zaplijenjene stoke (str. 225-233); b) tabelarni pregled mletačkih provala na turski teritorij tijekom oba rata, sa navođenjem istovjetnih podataka (235- 248); c) tabelarni pregled doseljavanja morlačkih obitelji u Dalmaciju sa turskog teritorija. Sadrži podatke o godini doseljavanja, mjestu iseljavanja, mjestu useljavanja, imenima vođa, broju obitelji i doseljenika u cjelini, broju muškaraca sposobnih za rat, te izvorima odakle su podaci preuzeti (str. 251-265); d) tabelarni pregled kretanja broja stanovnika na području gradova Zadra, Trogira, Sibenika, Splita, Nina, Omiša, Korčule, Brača, Hvara, Paga, Raba, Krka, Osora, Bara, Ulcinja, Budve, Kotora i Perasta, te cjelokupne mletačke pokrajine Dalmacije u razdoblju XVI-XVII stoljeća (267-269).

Na kraju knjige nalazi se popis korištenih izvora (271- 273) i literature (274-278); upotrebljivanih citata (279-280), te indeks imena i mjesta (281-302).

Zaključujući naposljetku prikaz djela M. Jačova možemo istaknuti nekoliko bitnih elemenata koji daju osnovno obilježje cijeloj knjizi. Već u uvodnom poglavlju (str. 4) autor tvrdnjom da su svi morlaci Srbi (usano per i Serbi l'espressione Morlacchi) unaprijed određuje namjeru i svrhu ovakvog prikazivanja XVII stoljeća u Dalmaciji, te se ovako formuliran odnos Serbi Morlacchi odnosno Croati Hrvati provlači kroz čitavu knjigu. Nadalje, iako autor najviše prostora posvećuje kronološkom iznošenju faktografije ratnih događanja u Dalmaciji tijekom oba rata, ne propušta iznositi i podatke o migracijama i demografskim promjenama u Dalmaciji, navodeći kao doseljenike i branitelje dalmatinske granice isključivo morlačke obitelji pravoslavnog podrijetla. U tom smislu propušta kazati nešto više o postojanju domaćeg starosjedilačkog stanovništva, te o doseljenicima katoličke vjere, kojih je također bio značajan broj, tako da se neupučenom može činiti da su se u Dalmaciji tijekom XVII stoljeća doseljavali i protiv Turaka borili samo pravoslavni doseljenici. Autor nadalje prilikom navođenja starješina obitelji koje su predvodile preseljavanje morlačkog življa na teritorij Venecije uglavnom navodi samo imena pravoslavnih vođa, dok za ostale ne navodi njihova imena ili ih također, bez obzira što je očito da se ne mogu ubrojiti u skupinu pravoslavnih doseljanika, svrstava pod zajednički pojam morlaci (neretvanski serdari Novaković, Aničić itd.). Posebnu pažnju autor nadalje poklanja doseljavanju pravoslavnog življa iz Bosne i Hercegovine na područja zadarsko-biogradskog zaleđa, dok je istovjetan proces doseljavanja katoličkog puka iz istih krajeva na područje splitkog zaleđa i otoka ostao gotovo u potpunosti nespomenut, pri čemu su i ovi doseljenici ubrojani u morlake. Uloga morlačke vojske u oslobađanju Dalmacije od turske vlasti neprestano se ističe kao vrlo značajna. Isticanjem postavke da su svi morlaci nužno Srbi postojanje i uloga domaćeg starosjedilačkog i doseljenog katoličkog stanovništva doslovno se negira, čime djelo gubi na svojoj znanstvenoj vrijednosti. Unatoč svim navedenim pristranostima i neznanstveno argumentiranim postavkama, djelo M. Jačova ipak se može, napose zbog korištenja neobjavljene arhivske građe iz različitih i često nedostupnih arhiva i biblioteka (Archivio della sacra congregazione »De propaganda fide« u Rimu, Archivio segreto Vaticano, Archivio di Stato di Venezia, biblioteka Muzeja Correr u Veneciji, Biblioteca Nazionale Marciana u Veneciji, Historijski Arhiv u Zadru), iskoristiti prilikom proučavanja XVII stoljeća u Dalmaciji - razdoblja koje će, napose po svojim demografskim promjenama, odrediti buduću etničku sliku Dalmacije i tako usloviti buduća povijesna događanjima na ovim prostorima.

Lovorka Čoralić

DR. LELJA D O B R O N I Ć, SLOBODNI KRALJEVSKI GRAD ZAGREB
»Školska knjiga« - Zagreb, 1992.

Autorica knjige koju ovdje predstavljamo, dr. Lelja Dobronić objavila je prošle godine veoma zapaženu monografiju pod naslovom »Biskupski i Kaptolski Zagreb« (izdavač »Školska knjiga« - Zagreb, 1991.). U tom je djelu, na temelju svoje dugogodišnje plodne znanstvenoistraživačke aktivnosti, osvjetlila jedan veoma važan - a dotad nedovoljno obrađivan - segment iz sklopa tisućljetne povijesti hrvatskog glavnog grada. Prigodom objavljivanja spomenute edicije, naglašeno je da će ona svakao značiti dragocjeni doprinos skorom jubileju 900. godišnjice osnutka biskupije na zagrebačkom tlu

- kao ishodišta postupnog oblikovanja duhovnog i kulturnog središta srednjovjekovne Slavonije, a potom metropole cjelokupnog hrvatskog prostora i društva.

Ova nova monografija (što je sada pred nama) po svojoj tematici/problematici, kao i po konceptualnom ili kompozicijskom karakteru, tvori očekivani, logični i organski nastavak znanstvenog truda autorice. Jer ona sukladnim pristupom osvjetljava drugi, također temeljni urbani korpus, iz kojeg je povijesnim razvojem izrastao moderni Zagreb: to je slobodni kraljevski grad, što ga na zagrebačkom brdu Gradec osniva ugarsko-hrvatski kralj Bela IV. u doba nakon razorne provale Tatara. Taj je čin bio dokumentiran poznatom vladarevm »Zlatnom bulom« od 16. studenog 1242. - pa je tako upravo nedavno svečano obilježena njegova jubileja 750. godišnjica. Stoga je hvalevrijedan trud dr. Lelje Dobronić da nam i za ovu drugu temeljnu obljetnicu hrvatske metropole pruži adekvatan poklon u vidu nove knjige.

Poviješću naselja i stanovnika zagrebačke slobodne kraljevske varoši bavi se autorica već više desetljeća; o tome je publicirala i nekoliko svezaka dokumentirane građe, nastavljajući rad svojih uglednih prethodnik Ivana Krst. Tkalčića i Emilija Laszowskog. U brojnim većim ili manjim studijama obrađivala je razvitak gornjogradskog urbanog jezgra tijekom stoljeća srednjovjekovlja i novoga doba, kao i naselja što niču u podgrađu. Pri tom je uvijek podjednako obraćala pažnju oblikovanju gradograditeljske i graditeljske baštine na ovome tlu, kao i sudbini živih ljudi koji su ovdje u prošlosti boravili, radili, stvarali.

Na spoznajama, što ih sadrži navedeni bogati znanstveni opus dr. L. Dobronić, niknula je i njezina nova pregledna monografija - sa željom da u sažetom, sustavnom prikazu predstavi glavne sastavnice i bitne društvene činioce povijesnog razvoja zagrebačkog slobodnog kraljevskog grada. Stoga su ovdje kroz dvadesetak tematskih/problematskih poglavlja prezentirane najvažnije relevantne pojave, događaji, pojedinci ili društvene skupine (socijalne, profesionalne, konfesionalne), a također struktura i prostorna organizacija urbanoga života - od sustava ulica i trgova, te raznovrsnih javnih ili privatnih zdanja (sada dragocjenih kulturnopovijesnih spomenika), do funkcioniranja gradske uprave (magistrata) u stoljećima prošlosti.

Kronološki okvir za sadržaj ovoga monografskog djela pružile su javnopravne, statusne odrednice samostalne opstojnosti slobodnog kraljevskog grada na zagrebačkom Gradecu: početak priče tvori dakako utemeljiteljna »Zlatna bula« Bele IV. iz 1242, dok njezin kraj označava uključivanje ove varoši u cjelinu objedinjenoga grada Zagreba po vladarskom patentu cara Franje Josipa I. iz 1850. godine.

Tih 6-7 stoljeća doista burne, ali isto tako bogate i živopisne samostalne povijesti gornjogradske komunalne zajednice (te njezinih izdanaka u varoškom području ili u obližnjim prigradskim - nekad seoskim - naseljima), veoma je reljefno prikazano raznoliko oblikovanim sadržajima. Pri tom je autorica slijedila uspješna kompozicijska rješenja iz prethodne monografije o biskupskom i kaptolskom Zagrebu. Tako se i ovdje njezina povjesničarska razmatranja isprepliću s opsežnijim ili kraćim izvodima iz očuvane dokumentarne (arhivske) građe, bilo u izvornoj - isprva uglavnom latinskoj, a potom i hrvatskoj - verziji ili u prijevodu na suvremeni hrvatski jezik.

Važnost, zanimljivost i životnost takvih pisanih svjedočanstava iz prošlih vremena upoznala je dr. L. Dobronić napose kroz već spomenutu vlastitu djelatnost oko ediranja »povijesnih spomenika slobodnog i kraljevskog grada Zagreba«. Stoga je također značajki provela izbor odgovarajućih dokumenata, što su ovdje uvršteni. Valja napomenuti da su i u novoj monografiji takvi izvodi iz dokumentarne građe prezentirani putem posebne grafičke obrade - kao što je to kvalitetno bilo urađeno već u prethodnoj ediciji. Podjednako je sukladno tom primjeru, održana visoka razina u pogledu reprezentativne (ali ujedno izvanredno funkcionalne) likovne opreme. O svemu što monografija tekstom opisuje, može nam knjiga tim putem pružiti i zornu pouku: primjerice, od reprodukcije brojnih očuvanih starih crteža, planova ili veduta, pa do suvremenih snimaka spomeničke baštine, osobito s područja graditeljstva i gradograditeljstva.

Iz svega rečenog možemo nesumnjivo zaključiti, kako ova monografija - po obradenom povijesnom sadržaju, kao i visokom kvalitetom znanstvene utemeljenosti i dokumentiranosti - svakako znači vrijeda, važan i koristan doprinos jubileju 750. godišnjice »Zlatne bule« Bele IV. i time utemeljenoga zagrebačkog slobodnog kraljevskog grada.

Igor Karaman

UDK 949.75

ISSN 0353-295X

FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU
ZAVOD ZA HRVATSKU POVLJEST
INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY
INSTITUT FÜR KROATISCHE GESCHICHTE

R A D O V I

VOL. 26

Z A G R E B

1993.

FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

Izdavač: ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST

UREDNIČKI ODBOR:

Branka BOBAN, Zagreb, Mirjana GROSS, Zagreb, Josip LUČIĆ, Zagreb, Marijan MATICKA, Zagreb, Ivan OČAK, Zagreb, Tomislav RAUKAR, Zagreb, Petar STRČIĆ, Zagreb

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK

Josip LUČIĆ, Zagreb

Za izdavača
Ivo Goldstein

Priprema za tisak
Hrvoje Stančić

Adresa uredništva: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Zagreb, Krčka ul. 1

Časopis izlazi jednom godišnje.

Izdavanje časopisa sufinancira Ministarstvo znanosti i tehnologije.

Rješenjem Republičkog komiteta za prosvjetu, kulturu fizičku i tehničku kulturu R Hrvatske br. 6859/1 od 5. X. 1982. časopis »Radovi« oslobođen je plaćanja poreza na promet proizvoda.

Časopis je registriran u Republičkom komitetu za informacije R Hrvatske pod br. UP-547/2-84-1984.